

Asia: VN/23941/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutosta ensikertalaisuusaikaan siten, että vain ensimmäistä kertaa määräaikaiseen vankeusrangaistukseen tulevat suorittaisivat rangaistuksestaan puolet vankilassa ennen ehdonalaista vapauttamista. Kaikki muut olisivat rikoksenuusijoita, jotka suorittaisivat rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa vankilassa.

Tällä hetkellä vangit, jotka rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana eivät ole suorittaneet vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaista vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet. Heidän kohdallaan esitys merkitsisi rangaistuksen ankaroittamista. Ankaroittaminen kohdistuisi myös 18-20-vuotiaisiin nuoriin, jotka kolmasosan sijasta suorittaisivat puolet. Pidemmässä rangaistuksissa muutos on tuntuva.

Tutkimusnäyttö ei puolla rangaistusten ankaroittamista. Ankaroittamisella ei juurikaan voida vaikuttaa rikollisuuteen ennaltaehkäisevästi (esim. Deterrence, Choice, and Crime, Ed By Daniel S. Nagin, Francis T. Cullen, Cheryl Lero Jonson, 2019). Sen sijaan erilaisilla perheisiin, lapsiin ja nuoriin kohdistuvilla sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä voitaneen vähentää nuorten riskiä ajautua rikoksiin. Uusintarikollisuuden vähentämisessä keskeistä on vankeusaikana tapahtuva kuntoutus sekä kuntoutus- ja hoitojatkumojen turvaaminen vankeusrangaistuksen jälkeen vapautumisvaiheessa.

Ehdoton vankeusrangaistus on ankara tuomio 18-20-vuotiaille nuorille, eikä rangaistuksen pidentämisen voi katsoa edistävän nuoren integroitumista yhteiskuntaan. Päinvastoin merkittävä riski on, että nuori syrjäytyy yhteiskunnasta vankilassaoloajan pidentyessä. Syrjäytymisriski tuli esille myös vuonna 2019 tehdyn edellisen ensikertalaisuusajan muutoksen yhteydessä (HE 175/2018 vp). Perustuslakivaliokunta katsoikin lausunnossaan (56/2018 vp) edm. hallituksen esitykseen, että

muutosta ei sovellettaisi alle 21-vuotiaina rikoksen tehneisiin. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että 'lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 37 artiklan b kohdan mukaan lapsen vangitsemiseen on turvauduttava vasta viimesijaisena ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona'.

Vankilassa olevat nuoret tarvitsevat vahvaa tukea, kuntoutus- ja opiskelumahdollisuuksia sekä omia työntekijöitä, joiden tarve lisääntyisi rangaistusten pidentyessä. Kuntoutus- ja opiskelumahdollisuuksia tulisi tarjota myös niille nuorille, jotka ovat sijoitettuna tehostetun valvonnan osastoille ns. katujengiin kuulumisen takia.

Suomen kriminaalipolitiikan keskiössä ja pidempänä linjana on ollut vankimäärän pitäminen alhaisella tasolla ja siviilissä suoritettavien rangaistusten painottaminen. Siviilissä suoritettavat rangaistukset ovat myös edullisia. Aiemmissa ensikertalaisuusajan muutoksissa on muutettu ensikertalaisuuteen vaikuttavaa määräaika. Nyt esitetty muutos olisi perustavanlaatuisempi. Kyseessä olisi muutos rikosoikeusjärjestelmään, jossa on ajateltu, että rikokseton aika edellisestä rikoksesta on johtanut lievempään kohteluun.

Rikosseuraamuslaitoksen tekemän selvityksen perusteella on arvioitu, että esitys kohdistuisi vuosittain noin 140 vankiin. Lukuun sisältyy esityksen mukaan epävarmuuksia. Päivittäistä vankilukua muutos lisäisi noin 40 vangilla. Muutoksen aiheuttamat kustannukset lisääntyisivät asteittain ollen vajaa 3,3 miljoonaa euroa viiden vuoden kuluttua.

Vankimäärän kasvaessa toiminta- ja kuntoutusmahdollisuuksia ei pystytä enää tarjoamaan entiseen tapaan, ja vangit joutuvat viettämään yhä suuremman osan päivistä selleissään. Pidempi vankila-aika ei siten edistä kuntoutumista rikoksettomaan elämään. Toimintojen ja kuntoutuksen vähyyys ja vankiloiden ahtaus tulevat lisäämään uhka- ja väkivaltatilanteita. Mikäli muutos hyväksytään, on erittäin tärkeää, että Rikosseuraamuslaitokselle turvataan riittävät resurssit sekä valvonta- että kuntoutushenkilöstöön. Lisäresurssitarvetta liittyy myös Vankiterveydenhuoltoon, mikä on tärkeää ottaa huomioon päätettäessä Vankiterveydenhuollon resursseista.

Pidempi vankeusaika vaikeuttaa myös asunnon säilyttämistä. Vaikutukset ovat negatiiviset vangin perhesuhteiden ylläpitämiseen ja vankien lasten oikeuksiin ja mahdollisuuksiin ylläpitää suhteita toiseen vanhempansa.

Esitystä perustellaan muun muassa sillä, että rikosoikeusjärjestelmän hyväksyttävyyttä lisääntyisi. Oikeusministeriön teettämän oikeustajututkimuksen (2017, 31) mukaan rangaistuksen pelotevaikutusta kuvaava tavoite sai vähän kannatusta tutkimukseen osallistuneiden kansalaisten keskuudessa. Sen sijaan rangaistukseen liittyvät hoidolliset elementit saivat varsin paljon kannatusta: päihdekuntoutus, koulutus ja työelämään valmentaminen sekä yhteiskuntavastaisiin asenteisiin vaikuttaminen nousivat kaikki tärkeiksi tavoitteiksi.

Muut hallitusohjelman rangaistuksiin liittyvät kirjaukset ja rangaistusten ankaroittamiset tulevat lisäämään vankimäärää merkittävästi. Myös seksuaalirikoslainsäädäntöön tehdyt muutokset vuoden 2023 alussa lisäävät edelleen vankimäärää. Vankimäärä tulee nousemaan vuoteen 2026 mennessä noin 350 vangilla, mikä merkitsee paluuta vuoden 2006 vankimäärään.

Säätiö viittaa edellä esitettyihin näkökohtiin ja katsoo, että esitetyle ensisijaisuusajan muutokselle ei ole esitetty riittäviä perusteita.

Sanna Sunikka

Marjatta Kaurala

Toimitusjohtaja

Asiamies

Sunikka Sanna

Rikoksettoman elämän tukisäätiö sr